DOMSTOLENS DOM (Tredje Afdeling)

9. juni 2011 *

I sag C-409/09,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 234 EF, indgivet af Supremo Tribunal de Justiça (Portugal) ved afgørelse af 2. oktober 2009, indgået til Domstolen den 27. oktober 2009, i sagen:

José Maria Ambrósio Lavrador

Maria Cândida Olival Ferreira Bonifácio

mod

Companhia de Seguros Fidelidade-Mundial SA,

har

DOMSTOLEN (Tredje Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, K. Lenaerts, og dommerne D. Šváby (refererende dommer), G. Arestis, J. Malenovský og T. von Danwitz,

* Processprog: portugisisk.

generaladvokat: N. Jääskinen
justitssekretær: ekspeditionssekretær M. Ferreira,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 27. januar 2011,

efter at der er afgivet indlæg af:

— Ambrósio Lavrador og Olival Ferreira Bonifácio ved advogado L. Saraiva

— Companhia de Seguros Fidelidade-Mundial SA ved advogado J. M. Fonseca

— den portugisiske regering ved L. Inez Fernandes og D. Marinho Pires, som befuldmægtigede

— den tyske regering ved J. Möller og J. Kemper, som befuldmægtigede

— den lettiske regering ved K. Drēviņa og M. Borkoveca, som befuldmægtigede

— Europa-Kommissionen ved N. Yerrell og M. Teles Romão, samt ved P. Guerra e Andrade, som befuldmægtigede

og idet Domstolen efter at have hørt generaladvokaten har besluttet, at sagen skal pådømmes uden forslag til afgørelse,

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af Rådets direktiv 72/166/EØF af 24. april 1972 om indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivning om ansvarsforsikring for motorkøretøjer og kontrollen med forsikringspligtens overholdelse (EFT 1972 II, s. 345, herefter »første direktiv«), Rådets andet direktiv 84/5/EØF af 30. december 1983 om indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivning om ansvarsforsikring for motorkøretøjer (EFT 1984 L 8, s. 17, herefter »andet direktiv«) og Rådets tredje direktiv 90/232/EØF af 14. maj 1990 om indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivning om ansvarsforsikring for motorkøretøjer (EFT L 129, s. 33, herefter »tredje direktiv«).

2 Anmodningen er indgivet under en sag, der føres af Ambrósio Lavrador og Olival Ferreira Bonifácio mod Companhia de Seguros Fidelidade-Mundial SA (herefter »Fidelidade-Mundial«) vedrørende erstatning fra sidstnævnte på grundlag af erstatningsansvaret for motorkøretøjer for skader, som sagsøgerne i hovedsagen havde lidt som følge af et sammenstød mellem deres mindreårige barn, der kørte på cykel, og en andens køretøj, som var ansvarsforsikret hos Fidelidade-Mundial.

Retsforskrifter

EU-retten

3 Første direktivs artikel 3, stk. 1, bestemmer:

»Hver medlemsstat træffer [...] alle formålstjenlige foranstaltninger for at sikre, at erstatningsansvaret for køretøjer, der er hjemmehørende i det pågældende land, er dækket af en forsikring. Der træffes inden for rammerne af disse foranstaltninger bestemmelse om, hvilke skader der dækkes, samt om forsikringens nærmere indhold.«

4 Andet direktivs artikel 2, stk. 1, bestemmer:

»Ved gennemførelsen af [første direktivs] artikel 3, stk. 1, [...] skal de enkelte medlemsstater træffe passende foranstaltninger for at sikre, at enhver lovbestemmelse eller enhver klausul i en forsikringspolice, der er udstedt i overensstemmelse med [første direktivs] artikel 3, stk. 1, [...] og som bestemmer, at forsikringen ikke dækker nedenstående personers anvendelse af eller kørsel med køretøjet, ikke har nogen indvirkning på krav fra tredjemand, der lider skade ved et uheld:

— personer, som hverken udtrykkeligt eller stiltiende har tilladelse hertil,

eller

— personer, som ikke har et kørekort, der giver dem ret til at føre det pågældende køretøj,

eller

— personer, som ikke efterlever retsforskrifterne vedrørende køretøjets tekniske og sikkerhedsmæssige stand.

Den i første led omhandlede bestemmelse eller klausul kan imidlertid gøres gældende over for personer, der frivilligt har taget plads i det skadevoldende køretøj, såfremt forsikringsselskabet kan bevise, at de vidste, at køretøjet var stjålet.

Medlemsstaterne kan — for så vidt angår skader, der indtræffer på deres område — undlade at anvende bestemmelsen i første afsnit, såfremt og i det omfang den skadelidte kan opnå dækning af den lidte skade i medfør af regler om social sikkerhed.«

5 Tredje direktivs artikel 1 bestemmer:

»Med forbehold af [andet direktivs] artikel 2, stk. 1, andet afsnit, [...] skal den i [første direktivs] artikel 3, stk. 1, [...] omhandlede forsikring dække ansvaret for personskader, der ved færdsel med et køretøj forvoldes på andre passagerer end føreren.

[...]«

6 Artikel 4 i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2005/14/EF af 11. maj 2005 om ændring af Rådets direktiv 72/166/EØF, 84/5/EØF, 88/357/EØF og 90/232/EØF og Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2000/26/EF om ansvarsforsikring for motorkøretøjer (EUT L 149, s. 14), med overskriften »ændringer af direktiv 90/232/EØF«, bestemmer:

»[...]

2) Følgende artikel indsættes:

»Artikel 1a

Den forsikring, der er omhandlet i [første direktivs] artikel 3, stk. 1, […] skal dække person- og tingsskade på fodgængere, cyklister og andre ikke-motoriserede trafikanter, der som følge af en ulykke, hvori et motorkøretøj er involveret, har ret til erstatning i henhold til den nationale civilret. Nærværende artikel berører hverken erstatningsansvaret eller skadesbeløbet.

[...]«

7 Følgende fremgår af 16. betragtning til direktiv 2005/14:

»Person- og tingsskade, som lides af fodgængere, cyklister og andre ikke-motoriserede trafikanter, der normalt er de svageste parter i en ulykke, […] bør dækkes af den lovpligtige forsikring for det køretøj, der har været involveret i ulykken, såfremt de

skadelidte er berettiget til erstatning i henhold til de nationale civilretlige bestemmelser. Dette foregriber ikke spørgsmålet om hæftelsen for eller størrelsen af den erstatning, der udredes ved en konkret ulykke i henhold til national lovgivning.«

8 Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2009/103/EF af 16. september 2009 om ansvarsforsikring for motorkøretøjer og kontrollen med forsikringspligtens overholdelse (EUT L 263, s. 11) bestemmer i artikel 12 under overskriften »Særlige kategorier af skadelidte«:

»1. Med forbehold af artikel 13, stk. 1, andet afsnit, skal den i artikel 3 omhandlede forsikring dække ansvaret for personskader, der ved færdsel med et køretøj forvoldes på andre passagerer end føreren.

[…]

3. Den forsikring, der er omhandlet i artikel 3, skal dække person- og tingsskade på fodgængere, cyklister og andre ikke-motoriserede trafikanter, der som følge af en ulykke, hvori et motorkøretøj er involveret, har ret til erstatning i henhold til den nationale civilret.

Nærværende artikel berører hverken erstatningsansvaret eller skadesbeløbet.«

Nationale bestemmelser

9 Artikel 503, stk. 1, i den portugisiske borgerlige lovbog bestemmer:

»Enhver, der faktisk har rådighed over et landgående køretøj og anvender det i egen interesse, selv hvis det sker gennem en befuldmægtiget, er ansvarlig for skader, der forårsages af køretøjet, selv hvis dette ikke er i brug.«

10 Denne lovbogs artikel 504, stk. 1, bestemmer:

»Erstatningsansvar for skader forårsaget af køretøjet gælder over for tredjemand samt passagerer i køretøjet.«

11 Lovbogens artikel 505 fastsætter:

»Med mindre andet følger af bestemmelserne i artikel 570, er ansvaret i henhold til artikel 503, stk. 1, alene udelukket, når ulykken skyldes skadelidte eller en tredjemand, eller når der foreligger udefra kommende force majeure i forhold til køretøjets funktionsduelighed.«

12 Samme lovbogs artikel 570 bestemmer:

»1. Når skadelidtes fejl har bidraget til skadernes opståen eller en forværring heraf, tilkommer det den kompetente ret på grundlag af grovheden af de af den ene eller den anden part begåede fejl, og af følgerne heraf, at fastlægge, om der skal tildeles fuld, nedsat eller ingen erstatning.

2. Når ansvaret baseres på den blotte formodning om fejl, skal skadelidtes fejl, medmindre andet er fastsat, udelukke pligten til at yde erstatning.«

Tvisten i hovedsagen og det præjudicielle spørgsmål

13 Den 12. juli 2002 var den mindreårige søn til sagsøgerne i hovedsagen, der kørte på cykel, involveret i et sammenstød med et køretøj, der var forsikret hos Fidelidade-Mundial. Denne ulykke resulterede i, at den mindreårige afgik ved døden.

14 Den forelæggende ret har i denne forbindelse anført, at det er fastslået af de tidligere instanser, at ulykken skete omkring kl. 20.20 i en gade omgivet af bygninger i en landsby i et landområde, og at barnet kørte i den forkerte side, uden at overholde vigepligten.

15 Sagsøgerne i hovedsagen anlagde sag mod Fidelidade-Mundial, hos hvem det køretøj, der var impliceret i den ulykke, hvor deres søn var skadelidt, var forsikret, på grundlag af erstatningsansvaret for motorkøretøjer for skader. I forbindelse med søgsmålet

nedlagde sagsøgerne påstand om en erstatning på 207 080,78 EUR samt dækning af udgifter til sundhedsydelser og ethvert økonomisk tab, som kompensation for økonomisk og ikke-økonomisk skade, der fulgte af ulykken.

16 Da sagsøgerne hverken fik medhold i første instans eller ved appelinstansen, indbragte sagsøgerne i hovedsagen sagen for Supremo Tribunal de Justiça.

17 Hvad angår omstændighederne ved ulykken, hvor sønnen til sagsøgerne i hovedsagen var skadelidte, bemærker den forelæggende ret, idet den henviser til de afgørelser, der er truffet af førsteinstansen og appelinstansen, at den eneste skyldige var den mindreårige, der kørte i den forkerte side, uden at overholde vigepligten, og at føreren af køretøjet ikke undlod at opfylde nogen af de pligter, som færdselsbestemmelserne pålægger ham, således at han ikke kunne ifalde ansvar, hverken objektivt ansvar eller culpaansvar.

18 Den forelæggende ret har imidlertid i sin afgørelse henvist til, at sagsøgerne i hovedsagen har gjort gældende, at det kunne kræves af føreren af køretøjet, at denne udviste særlig agtpågivenhed og kørte yderst forsigtigt i betragtning af, at han kendte ulykkestedet, hvor der hele tiden opholdt sig børn. En forsømmelig adfærd fra den nævnte førers side indvirkede ifølge sagsøgerne hvad angår årsagssammenhængen på den proces, som førte til den personskadelige hændelse.

19 Den forelæggende ret har anført, at Domstolen under anerkendelse af, at erstatningsansvarsområdet henhører under medlemsstaternes kompetence i dom af 30. juni 2005, Candolin m.fl. (sag C-537/03, Sml. I, s. 5745), har præciseret, at medlemsstaterne skal udøve denne kompetence under overholdelse af EU-retten og dermed ikke kan fratage bestemmelserne i første, andet og tredje direktiv deres effektive virkning.

De nævnte bestemmelser vil bl.a. få frataget en sådan virkning, hvis en national bestemmelse uforholdsmæssigt ophæver eller begrænser retten til erstatning alene med den begrundelse, at skadelidte selv er ansvarlig for skaderne.

20 Henset til Domstolens praksis som nævnt ovenfor, er den forelæggende ret i tvivl om, hvorvidt den erstatningsansvarsordning, der finder anvendelse på tvisten i hovedsagen, er forenelig med de EU-retlige bestemmelser, der er nævnt i denne doms præmis 3-5.

21 Supremo Tribunal de Justiça har under disse omstændigheder besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»Skal bestemmelsen i tredje direktivs artikel 1 […] fortolkes således, at den er til hinder for, at den portugisiske civilret — nærmere bestemt artikel 503, stk. 1, artikel 504, 505 og 570 i Código Civil — i forbindelse med en trafikulykke, som er indtruffet under omstændigheder med hensyn til tid og sted samt på en sådan måde, som i den foreliggende sag, udelukker eller begrænser retten til erstatning for den mindreårige skadelidte, alene fordi den mindreårige medvirkede delvist eller helt til skadens indtræden?«

Om det præjudicielle spørgsmål

22 Det bemærkes indledningsvis, som den tyske regering med rette har fremhævet, at selv om det forelagte spørgsmål alene omfatter rækkevidden af tredje direktivs artikel 1, fremgår det imidlertid samlet set af forelæggelsesafgørelsen, at den forelæggende ret med spørgsmålet nærmere bestemt ønsker oplyst, om første, andet og tredje direktiv skal fortolkes således, at de er til hinder for en national lovgivning,

der begrænser eller udelukker ret til erstatning for en skadelidt i forbindelse med en ulykke, hvori et motorkøretøj er involveret, som følge af, at den skadelidte delvis eller fuldt ud har bidraget til skadens indtræden.

23 I denne henseende bemærkes for det første, at det fremgår af præamblen til første og andet direktiv, at deres formål er dels at sikre den frie bevægelighed både for køretøjer, der er hjemmehørende på Den Europæiske Unions område, og for personer, der kører i dem, dels at sikre personer, der lider skade ved ulykker forvoldt af disse motorkøretøjer, ensartet behandling, uanset hvor i Unionen ulykken finder sted (dom af 28.3.1996, sag C-129/94, Ruiz Bernáldez, Sml. I, s. 1829, præmis 13, og af 14.9.2000, sag C-348/98, Mendes Ferreira og Delgado Correia Ferreira, Sml. I, s. 6711, præmis 24, samt dom af 17.3.2011, sag C-484/09, Carvalho Ferreira Santos, Sml. I, s. 1821, præmis 24).

24 Første direktiv, således som nærmere præciseret og suppleret i andet og tredje direktiv, pålægger således medlemsstaterne en forpligtelse til at sikre, at erstatningsansvaret for køretøjer, der er hjemmehørende i det pågældende land, er dækket af en forsikring, og angiver bl.a., hvilke typer skade og hvilke skadelidte tredjemænd forsikringen skal dække (dommen i sagen Mendes Ferreira og Delgado Correia Ferreira, præmis 27 og dommen i sagen Carvalho Ferreira Santos, præmis 27).

25 Det bemærkes imidlertid, at forpligtelsen til ansvarsforsikringsdækning af skader påført tredjemænd med motorkøretøjer må holdes adskilt fra omfanget af erstatningspligten over for disse i medfør af den forsikredes erstatningsansvar. Den førstnævnte forpligtelse er sikret og nærmere fastlagt i EU-bestemmelserne, hvorimod den anden forpligtelse i det væsentlige er reguleret af national ret (dommen i sagen Carvalho Ferreira Santos, præmis 31 og den deri nævnte retspraksis).

26 Domstolen har nemlig allerede fastslået, at det fremgår af formålet med første, andet og tredje direktiv og af disses ordlyd, at de ikke tilsigter en harmonisering af erstatningsansvarsordningerne i medlemsstaterne, og at medlemsstaterne på EU-rettens nuværende udviklingstrin frit kan fastsætte, hvilken erstatningsansvarsordning der skal gælde for skader, der forvoldes ved færdsel med motorkøretøjer (dommen i sagen Carvalho Ferreira Santos, præmis 32 og den deri nævnte retspraksis). Denne vurdering bekræftes hvad angår skade på ikke-motoriserede trafikanter af bestemmelserne i tredje direktivs artikel 1a, der genfindes i artikel 12, stk. 3, i direktiv 2009/103.

27 Medlemsstaterne er dog forpligtet til at sikre, at det erstatningsansvar, der gælder i henhold til deres nationale ret, er dækket af en forsikring i overensstemmelse med bestemmelserne i de tre nævnte direktiver (dommen i sagen Mendes Ferreira og Delgado Correia Ferreira, præmis 29, dom af 19.4.2007, sag C-356/05, Farrell, Sml. I, s. 3067, præmis 33, samt dommen i sagen Carvalho Ferreira Santos, præmis 34).

28 For det andet fremgår det af retspraksis, at medlemsstaterne skal udøve deres kompetence på dette område under overholdelse af EU-retten, og at de nationale bestemmelser om erstatning af skader som følge af trafikulykker ikke kan fratage første, andet og tredje direktiv deres effektive virkning (jf. i denne retning Ruiz Bernáldez-dommen, præmis 19, dommen i sagen Candolin m.fl., præmis 27 og 28, og Farrell-dommen, præmis 34).

29 Domstolen har således præciseret, at de nævnte direktiver vil få frataget deres effektive virkning, hvis en national lovgivning, som er udformet på grundlag af generelle og abstrakte kriterier, enten bestemmer, at en skadelidts ret til erstatning fra den lovpligtige ansvarsforsikring for motorkøretøjet alene bortfalder af den grund, at den skadelidte har medvirket til skadens indtræden, eller uforholdsmæssigt begrænser retten til erstatning (jf. i denne retning dommen i sagen Candolin m.fl., præmis 29). Erstatningen til skadelidte kan således kun begrænses under særlige omstændigheder og efter en individuel vurdering (dommen i sagen Candolin m.fl., præmis 30).

30 Domstolen har således fastslået, at andet direktivs artikel 2, stk. 1, og tredje direktivs artikel 1 er til hinder for en national lovgivning, hvorefter en passagers krav på erstatning fra en lovpligtig ansvarsforsikring for et motorkøretøj kan bortfalde eller nedsættes uforholdsmæssigt, såfremt den pågældende selv har medvirket til den skade, han har lidt (dommen i sagen Candolin m.fl., præmis 35). Dette resultat blev bekræftet i Farrell-dommen (præmis 35).

31 Det bemærkes vedrørende hovedsagen, at til forskel fra de omstændigheder, der gav anledning til dommen i sagen Candolin m.fl. og Farrell-dommen, påvirkes retten til erstatning for personer, der har lidt skade ved en ulykke, ikke af en begrænsning af dækningen af ansvaret ved bestemmelserne på forsikringsområdet, men af en begrænsning af den forsikrede førers erstatningsansvar i henhold til den anvendelige erstatningsansvarsordning.

32 I den forbindelse fremgår det af forelæggelsesafgørelsen, at den portugisiske lovbogs artikel 503 og 504 indfører et objektivt ansvar i forbindelse med trafikulykker, men at culpaansvaret, der er fastsat i lovbogens artikel 503, stk. 1, i henhold til lovbogens artikel 505 udelukkes, hvis skadelidte har forårsaget ulykken. Hertil kommer, at når skadelidtes fejl har bidraget til skadernes opståen eller en forværring heraf, bestemmer den portugisiske lovbogs artikel 570, at den nævnte person under hensyn til graden af fejlen kan fratages en del af eller hele erstatningen.

33 Med andre ord har den nationale lovgivning, der finder anvendelse på tvisten i hovedsagen, inden for rammerne af en sammenhæng som den foreliggende, alene til formål at ophæve culpaansvaret for føreren af et køretøj, der er involveret i en ulykke, når ulykken udelukkende skyldes skadelidte. I det tilfælde, at den af skadelidte begåede fejl har medført skaden på den pågældende eller forværret denne skade, påvirkes skadelidtes erstatning endvidere i medfør af denne lovgivning forholdsmæssigt af fejlens grovhed.

34 I modsætning til de retlige omstændigheder, der gav anledning til henholdsvis dommen i sagen Candolin m.fl. og Farrell-dommen, bevirker den nævnte lovgivning således ikke, at skadelidtes ret til erstatning fra den lovpligtige ansvarsforsikring for motorkøretøjer, der dækker føreren af det køretøj, der var involveret i ulykken — i det foreliggende tilfælde retten til erstatning for forældre til en mindreårig, der afgik ved døden, efter at han på cykel kolliderede med et motorkøretøj — uden videre udelukkes eller begrænses uforholdsmæssigt i det tilfælde, at skadelidte har medvirket til sin egen skade. Denne lovgivning påvirker således ikke den i EU-retten fastsatte sikring af, at det erstatningsansvar, der fastlægges i den anvendelige nationale ret, dækkes af en forsikring i overensstemmelse med bestemmelserne i de tre nævnte direktiver (jf. dommen i sagen Carvalho Ferreira Santos, præmis 43 og 44).

35 Henset til de ovenstående betragtninger, skal det forelagte spørgsmål besvares med, at første, andet og tredje direktiv skal fortolkes således, at de ikke er til hinder for bestemmelser i national ret om ret til erstatning, der gør det muligt at udelukke eller begrænse skadelidtes ret til at kræve erstatning fra den lovpligtige ansvarsforsikring for det motorkøretøj, der var involveret i ulykken, på grundlag af en individuel vurdering af, om denne skadelidte helt eller delvist har forårsaget sin egen skade.

Sagens omkostninger

36 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Tredje Afdeling) for ret:

Rådets direktiv 72/166/EØF af 24. april 1972 om indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivning om ansvarsforsikring for motorkøretøjer og kontrollen med forsikringspligtens overholdelse, Rådets andet direktiv 84/5/EØF af 30. december 1983 om indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivning om ansvarsforsikring for motorkøretøjer og Rådets tredje direktiv 90/232/EØF af 14. maj 1990 om indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivning om ansvarsforsikring for motorkøretøjer skal fortolkes således, at de ikke er til hinder for bestemmelser i national ret om ret til erstatning, der gør det muligt at udelukke eller begrænse skadelidtes ret til at kræve erstatning fra den lovpligtige ansvarsforsikring for det motorkøretøj, der var involveret i ulykken, på grundlag af en individuel vurdering af, om denne skadelidte helt eller delvist har forårsaget sin egen skade.

Underskrifter